

УДК 336'717' 777'747.5(477): 339.73

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АКРЕДИТИВНИХ ФОРМ РОЗРАХУНКІВ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ

І. Барилюк

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті досліджуються сутність акредитивних форм розрахунків, основні схеми їх надання банківськими установами в Україні при здійсненні вітчизняними суб'єктами економіки зовнішньоторговельних відносин. Увагу зосереджено на визначенні перспектив та переваг використання цієї форми розрахунків для усіх суб'єктів економіки загалом та банківської системи України зокрема.

Ключові слова: акредитивна форма розрахунків, заявник акредитива, постачальник, банк – емітент, виконуючий банк, пост – імпортерне фінансування, перед – експортне фінансування, покритий акредитив, підтверджений акредитив, відкрита кредитна лінія.

Розвиток банківського бізнесу в Україні з кожним роком набуває ознак функціонування, характерних для європейських країн. Банки в умовах гострої конкурентної боротьби за першість та розширення і зміцнення клієнтської бази пропонують широкий спектр послуг, здатний задовольнити потреби споживачів якісно, своєчасно, враховуючи специфіку умов ведення їх бізнесу. Посилення позиції вітчизняної економіки на міжнародному ринку характеризується зростанням експортних та імпортерних операцій. Банківські установи налагоджують відносини з провідними світовими банками та отримують можливість обслуговувати проведення міжнародних операцій в частині здійснення розрахунків між експортерами та імпортерами товарів/робіт/послуг. Особливої уваги в контексті вище згаданого заслуговують акредитивні форми розрахунків. Враховуючи це, зосередимо увагу на основних їх видах та схемах, що застосовуються українськими банківськими установами у сучасних умовах.

В Україні дослідженням проблематики застосування та визначенням перспектив розвитку акредитивних форм розрахунків займалися такі науковці та практики, як Савлук М.І., Мороз А.М., Руденко С.М., Івасів Б.С., Михайлов Д.М., Ткач А., Озель Д.[3, 4]. У їх працях розкривається сутність та описуються основні схеми здійснення акредитивних форм розрахунків та пропонуються важливі напрями їх удосконалення у сучасних умовах розвитку економіки та банківського бізнесу в Україні. Проте залишається ціла низка невирішених проблем, зокрема однозначність трактування поняття “акредитив” та обґрунтування перспективності його використання в Україні.

Метою даної статті є завдання з'ясування суті та основних переваг використання акредитивних схем, визначення причин повільного розвитку даного виду розрахунків в Україні та аналіз конкретних акредитивних схем, які надаються банківськими установами при здійсненні експортно – імпортерних операцій суб'єктами господарювання.

Розвиток та застосування у ділових відносинах між експортерами та імпортерами акредитиву зумовлено тим, що постачальник хоче бути упевненим в отриманні платежу, тому він прагне застосовувати у розрахунках з контрагентом передоплату. Покупець зацікавлений у реальності здійснення поставки та її відповідності умовам укладеного контракту, тому для нього більш зручною формою розрахунків є післяплата. Однак передоплата знижує стимул постачальника щодо надання якісних товарів/робіт/послуг та змушує покупця відволікати фінансові ресурси до моменту отримання продукції. Тому виникає ризик несвоєчасності платежу чи неплатежу зі сторони покупця та ризик непоставки чи поставки товарів/робіт/послуг з недотриманням умов укладеного контракту постачальником [6]. Посередником, який мінімізує ризик неплатежу та гарантує здійснення поставки шляхом надання акредитиву, є банківська установа.

Розвиток та надання банківськими установами нетрадиційних для українського банківського бізнесу послуг та операцій зумовлено наступними причинами [3]:

- гострою боротьбою за потенційних клієнтів та утримання існуючих шляхом пропонувати їм новітніх послуг та операцій з метою зміцнення ресурсної бази банку;
- диверсифікацією доходів банку шляхом збільшення частки непроцентних, у тому числі комісійних доходів;
- зниженням дохідності традиційних банківських операцій та послуг;
- диверсифікацією ризику між традиційними та нетрадиційними банківськими операціями і послугами;
- зміцненням ділової репутації та підвищення рейтингу банку на міжнародному ринку;
- інтеграцією вітчизняної економіки у світову фінансову систему та веденням банківського бізнесу

відповідно до прийнятих міжнародних стандартів.

Аналіз науково – практичної літератури з проблем здійснення банківськими установами акредитивних форм розрахунків дає можливість стверджувати про неоднорідність їх трактування. Як правило, їх прийнято трактувати одночасно і як послугу, і як операцію. Це викликає необхідність з'ясування правомірності цього. Банківським послугам притаманні наступні ознаки [3]:

- отримання доходів у вигляді комісії;
- відсутність потреби у залученні та використанні фінансових ресурсів;
- вчинення юридичних чи фактичних дій, які безпосередньо не спричиняють матеріальні наслідки у традиційному розумінні.

Однак коли поряд з комісією банк отримує процентні доходи від надання клієнту кредиту для оплати товарів/робіт/послуг та гарантує здійснення поставки відповідно до умов договору, то це вже ознаки банківської операції. У випадку, коли йдеться про безресурсну гарантію щодо здійснення оплати, тоді має місце банківська послуга.

Акредитив – це форма розрахунків, при якій банк – емітент за дорученням свого клієнта (заявника акредитива) зобов'язаний виконати платіж третій особі за поставлені товари, виконані роботи, надані послуги або надати повноваження іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж [1].

Основна сутність акредитивних розрахунків полягає у тому, що платник довіряє банку свої кошти до виконання його партнером своїх зобов'язань, а банк стає гарантом здійснення платежу бенефіціару – покритий акредитив [2]. У разі відсутності у покупця власних коштів для оплати він використовує кошти, взяті у кредит, у даному випадку має місце непокритий акредитив (без депонування коштів) і ризик несе банківська установа.

При здійсненні акредитивних розрахунків значний ризик країни змушує іноземних контрагентів вимагати підтвердження документарного акредитива українського банку своїм банком або іншим першокласним західним банком. Для того, щоб отримати підтвердження західного банку без депонування у ньому грошового покриття, українському банку необхідно мати відкриту міжбанківську кредитну лінію для здійснення розрахунків за документарними операціями. Серед українських банків такі лінії мають Укрсоцбанк, ПриватБанк, Аваль, Промінвестбанк. Термін дії більшості кредитних ліній першокласних іноземних банків, встановлених на українські банки, складає 6 місяців, однак існує тенденція щодо його збільшення до 1 року.

Вартість використання міжбанківських кредитних ліній під документарні операції виражається у відсотках річних і поділяється на два види:

- За безресурсними операціями для іноземних банків (наприклад, підтвердження акредитива) у розмірі ризикової маржі: до 6% річних плюс мінімальний розмір комісії;
- За операціями з використанням ресурсів іноземних банків:
- ризикова маржа + вартість ресурсів (LIBOR + до 1% у доларах США та EURIBOR+ до 1% у євро) + мінімальна комісія.

Західні банки при встановленні кредитних ліній під акредитивні операції на українські банки висувають наступні вимоги, від ступеня задоволення яких залежатиме термін та вартість дії цих кредитних ліній:

- стабільність політичної та економічної ситуації в Україні;
- позитивна динаміка фінансових показників діяльності конкретного банку;
- накопичення досвіду діяльності українського банку з документарними акредитивами.

При позитивних темпах розвитку економіки України та організації банківського бізнесу відповідно до міжнародних стандартів можна очікувати здешевлення вартості кредитних ліній, відкритих на українські банки, збільшення терміну їх дії, підвищення рейтингу та довіри до вітчизняних банків зі сторони західних банків.

Для залучення клієнтів на розрахунки з використанням акредитивної форми потрібно перш за все наголосити на можливих варіантах фінансування, які здешевлять вартість його кредитування. При цьому для банку позитивним є збереження ресурсного потенціалу в іноземній валюті з одночасним отриманням суттєвого доходу.

Причинами використання імпорتنих акредитивів українським імпортером є:

- відсутність у покупця коштів для здійснення оплати за поставлені товари, виконані роботи, надані послуги іноземним експортером;
- невпевненість імпортера у спроможності свого іноземного контрагента виконати умови контракту, тому не бажає здійснювати переоплату;
- бажання отримати пакет документів та переконатись, що поставка відбулася згідно умов договору, укладеного з експортером;
- бажання знизити вартість фінансування імпортової операції (базова вартість випуску акредитива без грошового покриття, підтвердженого іноземним банком, нижче на 6% річних від базової ставки за кредитом в іноземній валюті);
- бажання отримати відстрочку платежу безпосередньо від експортера, який має змогу отримати оплату одразу після відвантаження продукції шляхом дисконтування отриманого акредитива у своєму банку (витрати на дисконтування несе імпортер) або через обумовлений термін. Також відстрочку платежу може надавати іноземний підтверджуючий банк (пост – імпортерне фінансування).

Розглянемо на практиці застосування акредитивної схеми розрахунків при здійсненні імпортової операції на прикладі покритого акредитиву за рахунок кредитних коштів без підтвердження іноземного банку (див. рис.1).

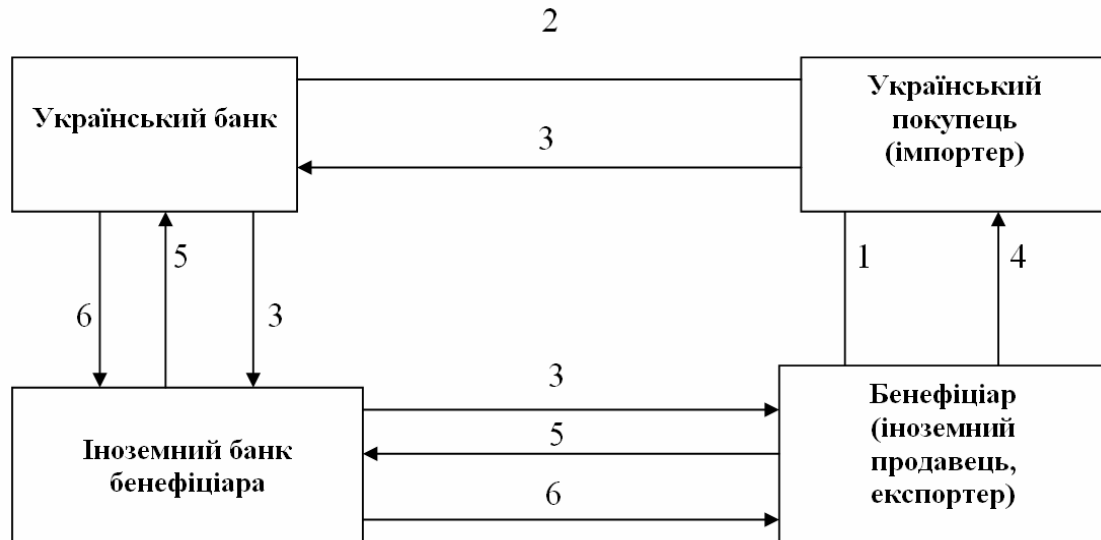

Рис. 1. Покритий кредитними коштами акредитив без підтвердження іноземного банку

Джерело: складено нами

- Укладення угоди між імпортером та експортером про поставку продукції/робіт/послуг та визначення умов розрахунків
- Звернення клієнта про відкриття акредитива, аналіз кредитоспроможності імпортера, встановлення ліміту фінансування
- Заява клієнта на відкриття акредитива, експертиза документів та умов. Покриття акредитиву за рахунок кредитних коштів (перерахування коштів з позичкового рахунку на рахунок покриття за акредитивами). Відкриття та авізування покритого акредитива.
- Поставка товару
- Надання а банк документів, передбачених в акредитиві
- Оплата акредитива з рахунку покриття. Переведення суми заборгованості на позичковий рахунок із звичайною кредитною ставкою.

При визначенні процентної політики банку за даним видом акредитива потрібно звертати увагу на строк дії акредитива, місце депонування коштів (український банк – емітент чи виконуючий банк – платник). Відповідно до цього вартість акредитива становить:

Покритий акредитив з депонуванням коштів в українському банку:

- до моменту платежу за акредитивом відсоткова ставка є меншою за звичайну і відповідає ціні за гарантійні послуги (6 – 8% залежно від забезпечення та рівня кредитного ризику);
- після здійснення платежу за акредитивом – процентна ставка за кредитом піднімається до звичайної.

Покритий акредитив з покриттям в іноземному банку:

- кредитна ставка та вимоги до застави для імпортера можуть бути дещо нижчими, оскільки мінімізується ризик невиконання зобов'язань іноземним постачальником (у порівнянні з кредитом на здійснення передоплати), враховуючи те, що український банк отримує комісію за відкриття та супроводження акредитива.

У відносинах між суб'єктами зовнішньоекономічних відносин часто виникають ситуації, коли експортер не може надати українському імпортерові відстрочки платежу, який у свою чергу бажає отримати товар без здійснення передоплати, реалізувати його, а згодом здійснити розрахунок з іноземним постачальником. Тому досить широкого застосування набула схема розрахунків шляхом надання іноземним підтверджуючим банком відстрочки платежу за акредитивом, випущеним українським банком [6]. У цьому випадку український імпортер виставляє через свій банк акредитив, підтверджений першокласним банком, з оплатою одразу після надання експортером документів. Іноземний банк через відкриту кредитну лінію підтверджує акредитив, емітований українським банком та надає відстрочку платежу. Вартість такого акредитива для українського імпортера буде більшою з моменту оплати іноземним банком документів, ніж до моменту оплати у порівнянні з простим підтвердженням, але за рахунок залучення ресурсів західного банку вона може бути меншою, ніж в Україні. Український імпортер платить комісію вітчизняному банку за випуск непокритого акредитива та комісії іноземному банку за підтвердження акредитива без покриття до моменту оплати акредитива і фінансування з дати оплати документів до дати отримання відшкодування від українського банку. Використання даної акредитивної схеми розрахунків на практиці часто називають пост – імпортерним фінансуванням.

Банківські установи надають широкий спектр послуг та операцій українським імпортерам для покращення та здешевлення їх зовнішньоекономічних операцій. Водночас вітчизняні банки відіграють важливу роль у сприянні експортним операціям, удосконалюючи та спрощуючи схеми розрахунків українських експортерів з іноземними покупцями.

Кредитування експортера може здійснюватися шляхом [4]:

– До відвантаження товарів під заставу майнових прав на виручку за експортним акредитивом, який випущений іноземним банком. Фінансування полягає у наданні експортеру кредиту для виробництва чи придбання експортного товару. При надходженні оплати від іноземного імпортера сума, яку отримує експортер, зменшується на суму кредиту та відсотків. Умовою надання фінансування вітчизняному експортеру українським банком є випуск акредитива першокласним банком імпортера з метою мінімізації ризику неплатежу. Для уникнення ризику неподання експортером документів на відвантажену продукцію у банк, вимоги до забезпечення є жорсткішими – окрім майнових прав за зовнішньоторговельним контрактом, український банк може вимагати від постачальника додаткове забезпечення .

– Після відвантаження товару під заставу майнових прав на виручку за експортним акредитивом, який випущений іноземним банком. Таке фінансування надається у формі видачі кредиту після здійснення відвантаження та подання у банк документів, що відповідають умовам акредитиву, відкритого на користь експортера, що дозволяє отримати оплату від іноземного покупця. Пост – експортне фінансування є формою рефінансування відстрочки платежу, тобто якщо експортер має потребу в отриманні коштів одразу після відвантаження, то він може одержати кредит у розмірі суми експортного відвантаження, при цьому надавши імпортеру відстрочку платежу. Даний вид акредитивних розрахунків сприяє стимулюванню продаж – при виході експортера на нові ринки він отримує конкурентну перевагу у порівнянні з іншими продавцями, оскільки має змогу залучати клієнтів, поставляючи їм продукцію на умовах товарного кредиту, при цьому негайно отримуючи кошти за відвантажені товари у своєму банку.

Розглянуті схеми акредитивних розрахунків є перспективними у використанні. Їх повільне застосування на практиці пояснюється відсутністю знань та очевидних переваг у суб'єктів економіки та схильність до використання ними традиційного джерела фінансування виробництва та придбання – кредитування. Акредитивні форми розрахунків вимагають особливої визначеності та зрозумілості при укладенні контрактів між контрагентами, недотримання чи неточність можуть призвести до небажаних наслідків для обох сторін. Здешевлення вартості даної форми розрахунків для вітчизняних суб'єктів економіки стане реальним за умов зниження ризику нашої країни для іноземних контрагентів та відсутності потреби у використанні посередницьких послуг провідних західних банків, якщо такими у перспективі стануть вітчизняні.

Банківська система України відіграє важливу роль у сприянні зовнішньоекономічним операціям суб'єктів економіки, удосконалюючи для них схеми розрахунків, здешевлюючи вартість виробництва та придбання іноземних товарів. При цьому потенційними клієнтами для українських банків є імпортери сировини та комплектуючих виробів для власного виробництва та експортери готової продукції. Пропонуючи цим суб'єктам економічних відносин відповідні схеми акредитивних розрахунків, банки:

- отримують привабливі доходи;
- зміцнюють клієнтську базу;
- диверсифікують активні операції та ризики банківської діяльності;
- підвищують свій рейтинг за кордоном;
- отримують доступ до значно дешевших джерел фінансових ресурсів на Заході;
- формують позитивну кредитну історію.

Ці вище названі переваги за оптимістичних прогнозів у перспективі сприятимуть розвитку банківської системи України відповідно до міжнародних стандартів та отриманню українськими банківськими установами звання першокласних банків. Для суб'єктів зовнішньоекономічних відносин використання акредитивних форм розрахунків дозволить запозичити іноземний досвід організації бізнесу та утверджувати ділові відносини з суб'єктами економіки розвинутих західних країн, що сприятиме утвердженню ринкових відносин та ефективній інтеграції вітчизняної економіки у світову фінансову систему.

1. Постанова Правління Національного банку України від 2 серпня 1996 року № 204 Про затвердження Інструкції “Про безготівкові розрахунки в господарському обороті”(зі змінами та доповненнями від 26.02.2003р.)
2. Унифицированное правила и обычаи для документарных аккредитивов: публикация МТП № 500 на русском и английском языках. – М.: Изд-во АО “Консалтбанк”, 1994.
3. Банківські операції: Підручник. – 2 – ге вид., перероб. і доп. /, А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2002. – 598с.
4. Озель Д. Акредитив у сучасній практиці господарювання // Банківська справа. – 2005. – № 3. – С.76 – 83.
5. Озель Д. Акредитив у сучасній практиці господарювання // Банківська справа. – 2005. – № 4. – С.89 – 94.
6. Ткач А. Концепція електронного акредитиву як нової форми безготівкових розрахунків // Банківська справа. – 2004. – № 3. – С. 66 – 72.

SOME ASPECTS OF APPLYING THE LETTER OF CREDIT SCHEMES BY UKRAINIAN BANKS**I. Barylyuk***Ivan Franko National University of Lviv*

The essence and the main Letter of Credit schemes, applying by Ukrainian banks for the foreign trading operations of domestic economic individuals, are investigated in this article. The attention is concentrated on the prospects and advantages of applying the Letter of Credit into accounts for all economic individuals generally and for the Ukrainian bank system specifically.

Key words: the Letter of Credit accounts, the Letter of Credit applicator, supplier, the issuing bank, the executive bank, post – imported financing, before – exported financing, Covered Letter of Credit, Confirmed Letter of Credit, an open credit line.